

MARÍA PUY HUICI GOÑI (1915-2008)

«Hura justifikatzea, biolentzia defendatzea da»

Maria Puy Huici Goñik, Comptoseko Ganberako ikertzaileak, *En torno a la conquista de Navarra* idatzi zuenerako, 1993an, ospea eta izena zuen Nafarroako historialari eta politikarien artean. Eskola-irakasle lanetik jubilatzeaz zela ekin zion ikerketari. Lehenik *Las Cortes de Navarra durante la Edad Moderna* osatu zuen 1963an. Opu-seko unibertsitatean ez zuen arrakasta berezirik izan lan horrek, baina pixkanaka erreferentzia bilakatu zen. Gero, 1980ko hamarkadan Nafarroak erakunde foral batzuk berreskuratu nahi izan zituenean, Comptoseko funtsak ikertzea proposatu zioten Huiciri. Eta halaxe egin zuen hogeitaz.

Bertan ikasitakoak Nafarroako historiari zuten ikuspegia aldarazi zion Huiciri, tartean konkistaren inguruan zuten pentsaera. Barruko arrak bultzatuta, ordura arteko etorbide *navarrista* utzi eta bestelako xenda malkartsuari heldu zion: 1512ko konkista eta honen ondorioak ikertu eta salatzeari.

Comptoseko Ganberan aurkituriko informazio pribilegiatuari esker lehen eskutik jakin zuen konkistaren aurreko eta ondorengo urteetan beaumontarrek izandako bilakaeraz, eta *En torno* liburuan erakutsi zuen gaztelarren aldeko jarrera ez zela monolitikoa eta erabatekoa izan, kontrara, beaumontarrak engainaturik sentitu zirela. Bestalde, konkista ondorengo okupazioak eta errepresioak ondorio latzak izan zituela ere idatzi zuen. Huici espainiar sentitzen zen, baina ez zuen ulertzen zergatik ukatzen zioten Nafarroari Gaztelari ematen ziotena, Nafarroa “Espainia osatu zuten bost erreinu garrantzitsuetako bat” baitzen, bere uestez.

Liburua autokritika zakukada bat da, historiografia ofizialak ordura arte esandako topikoen kontra esaldi gogorrak eta irmoak bata bestearen atzetik datoz. Ederki nahastu zituen bazterrak. Nafarroako Gobernuak ez zion lana argitaratu nahi izan, eta hurrengo urteetan hainbat sari eta domina jaso bazituen ere, *En torno* tabua bilakatu zen. Esango genuke gaur egun ere hala dela zenbait sektoretan.

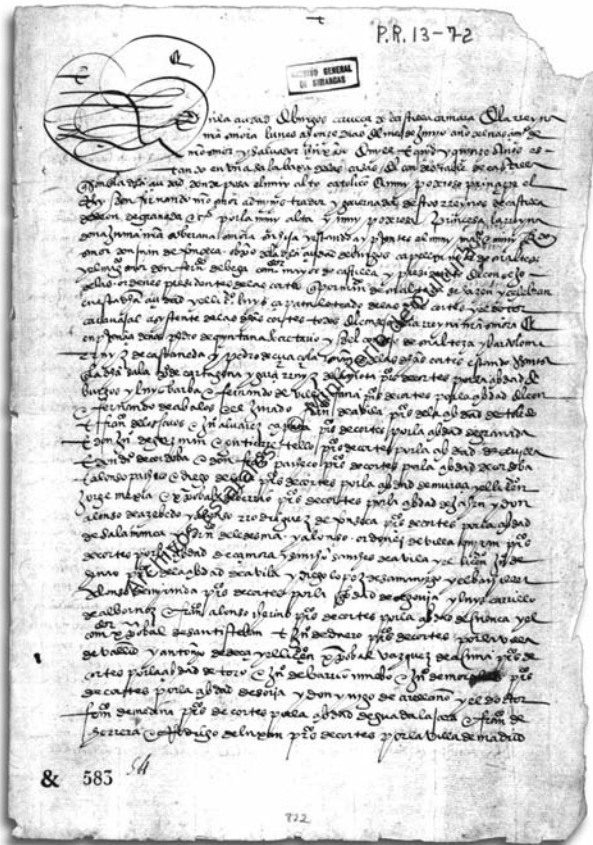
“Ezin da 1512ko gertakizun bat gaur egungo pentsaeraz juzkatu; baina orduan jada kondenatu egin zen. Nebrijak¹² dioenez, Isabelek bat egite ‘ondraduaz’ hitz egiten zuen. Beraz, ‘ongia eta gaizkia’ bereizten ziren. Baina XX. mendean hura justifikatzen jarraitu nahi izatea, nolabait, biolentzia defendatzea da. (...)”

Nafarroa Gaztelara gehitzeko akta ofizialean¹³, nafar ordezkariaren bat bilatzen saiatu naiz, behintzat beaumontarren bat, eta ez dago, ez al da arraroa? (...) Ezta beaumontar bakar bat ere ekitaldian. (...)”

Fernando eta Jeronimo Vichekoaren arteko gutun originalen artean ere bilatu nuen, eta hor ere ez nituen aurkitu. (...) Kontsideratzen badugu, Suarez irakasleak dioen moduan, Nafarroan sartzeko plataforma zirela, Burgoseko sala hartan ez egoteak esan nahiko luke eurak ere traumatizaturik zeudela. Eta posta-truke hain garrantzitsuan ez egoteak, esan nahi du ez zituztela oso kontuan hartzen konkistarako. Katolikoa soilik buldez eta bere ejertzitoaz zen fidatzen. Orduan, galdetzen dut, zertarako erabili zuen On Luis Beaumontekoa?¹⁴ Nafarrrak banantzeko eta gerra elikatzeko bakarrik?

12- Elio Antonio de Nebrija idazle espainiarrak (1441-1522) De Bello Navarrico libri duo gramatika idatzi zuen Nafarroako konkista justifikatzeko helburuz, 1545ean publikatu zen.

13- 1515eko ekainaren 11n onartua Burgosen, Gaztelako Kondestablearen etxeko egongelan bildutako Gortean.

JAGOBA MANTEROLA / ARGAZKI PRESS

1515ean Nafarroa Gaztelara gehitu zen ofizialki, Gaztelako kondestablearen Burgoseko etxean egindako Gorteetan. Dokumentua Simancaseko artxiboan gordetzen da eta Espainiako Kultura Ministerioaren webgunean ikus daiteke. Goian 1521eko Noaingo borrokaldia gogoratzeko egindako eskultura.

Uste dut galdera ikurra kendu litekeela. (...)

Uste dut deskubritu dudala zergatik ez zen erreazio handiagorik izan, eta jadanik esan dut: Nafarroa ehun urtez baino gehiagoz okupazio-erjertzito baten pean egon zen. (...)

Askok kostatzen zait hau onartzea. *La Camara de Comptos en la Edad moderna* liburua argitaratzen

dudanean ikusiko da zein punturaino dagoen Erreinaua besterendua. Faktore positibo bat dago, gerra zibilik ez dela, baina beste bat negatiboa: nafar herriak emandakotik bizi den ejertzito baten okupazio iraunkorra. (...)

Honekin guztiaren. Nork sinetsi dezake Nafarroako ekonomia hobetu egin zela XVI. mendean?."

14- Leringo kondea eta Nafarroako kondestablea. Nafarroako konkistan parte hartu zuen eta 1512an Albako dukearekin sartu zen Irunean. Konkistak aurrera egin ahala, Beaumontarrek Fernando Katolikoari eskainitako babesaren epe-lagoa izan zen.